

Dimenzióváltás a területgazdálkodásban

Fleischer Tamás

1. Értelmezés, fogalmak

Területgazdálkodásnak (itt) a területi folyamatokkal való legáltalánosabb foglalkozást neveztük, tehát – anélkül, hogy ezúttal a precízebb meghatározás buktatóiba belemennénk – mindazokat a tevékenységeket, amelyek teiepüléspolitika, településtudomány, településfejlesztés, várostervezés, regionális tervezés, területrendezés, területfejlesztés, térszerkezet kialakítása, területfelhasználás stb. címén elő szoktak fordulni.

Fontosnak tartjuk aláhúzni, hogy nem egy-egy fogalom kiterjedésén, értelmezésén, határain, szervezeti kompetenciáján stb. akarunk vitázni, hanem azt érezzük feladatunknak, hogy *a teljes fogalomkörben felmerülő szükséges teendőkről* beszéljünk; ezek után látjuk csak a részfogalmak, résztevékenységek elemzésének és tevékenységi elhatárolásának a helyét.

Egyetlen értelmezési kérdésre rögtön itt kitérünk, nevezetesen a területi kérdéseket hangsúlyozottan nem csupán *felületekre*, hanem *kapcsolati rendszerekre, struktúrákra is* értelmezendőnek tartjuk. Ez indokolja, hogy az infrastruktúrával kapcsolatos helyzetértékeléssel is foglalkozzunk.

2. Helyzetértékelés, összefüggések: néhány tanulság az infrastruktúra-fejlődés nemzetközi összehasonlításai nyomán

Az 1960-as évek végétől vált feltűnővé hazánkban, hogy a különböző szolgáltatási ágazatokban mind a tevékenység arányait, mind pedig az alapjául szolgáló infrastruktúra-hálózatok kiterjedését illetően jelentős a lemaradásunk a hasonló fejlettségű országokhoz viszonyítva is. Ekkor indultak meg azok a munkák, amelyek számszerűsíteni kívánták a már akkor szembeűnő, de addig sok tekintetben csak minőségi összehasonlításokban vagy verbális érvelésben megjelenő eltéréseket.

E munkák összefoglalását és egyben minden azóta hazánkban készült, infrastruktúrával kapcsolatos kutatás kiindulását jelentette az

1975-ben megjelent Csernok A. – Ehrlich É. – Szilágyi Gy.: *Infrastruktúra: korok, országok című könyv* (1). A szerzők egységes módszert alakítottak ki több tucat ország ellátottsági mutatószámainak összehasonlításához, a legfejlettebb és a legfejletlenebb mutatószám értéktartományában való százalékos elhelyezkedést tekintve mértékadónak a relatív besoroláshoz. Megállapításaik megalapozták, hogy az infrastruktúra fejlesztésének a termeléshez képest megelőző, együtt haladó és követő típusai léteznek: a különböző ágazatok az adott típusú fejlesztéspolitika hatására egy-egy országban hasonló módon fejlődnek, sőt az egykori szocialista országok együttesét is hasonló infrastruktúra-politika, nevezetesen a termelést követő infrastruktúra kiépítése jellemzi.

A nemzetközi összehasonlítás értékelése megmaradt a tényként tapasztalt számsorok leíró összefoglalásánál, és (1975-ben) nem elemezte a mechanizmussal való összefüggés okait. Így is nyilvánvalóvá tette viszont, hogy nem teljesült az a logikus elvárás, miszerint a néhány ágazatban a fejlett országokban is állami segítséggel, bizonyos mértékben centralizáltan végrehajtott infrastruktúra-fejlesztés a centralizálást és az államosítást szinte kizárólagossá tevő szocialista tévgyazdálkodás során még tervszerűbben és hatékonyabban fog fejlődni. Ezt a tényt a múltra vonatkozóan összehasonlított tévyszámokon túlmenően a fejlesztési típusokban kimutatott eltérés a jövőre vonatkozóan is előrevetítette.

Azóta további tanulmányok készültek a módszer felhasználásával, amelyek továbbgörtették időben az összehasonlítást (2). Általános tanulságként összefoglalható, hogy az egykori szocialista országok infrastruktúra-fejlesztése az utolsó évtizedekben általában relatíve lemaradt az általános gazdasági fejlettségben velük összehasonlítható dél-európai országok mögött is, vagyis tévyszerűen is további alátámasztást nyert, hogy a követő típusú infrastruktúra-fejlesztés *nem* egyszerűen egy *másik útja* a fej-

lődésnek, hanem egy olyan út, amely *nem képes* hatékony infrastruktúra-fejlesztésre.

Az összefüggések és okok megértéséhez elengedhetetlen a tényszámok mellett a fejlődési mechanizmusok, a strukturális kapcsolódások vizsgálata is. Ehhez formálisan is eltérő adatkezelésre van szükség: az ellátottsági, pontszerű jellemzést adó *skalár* típusú mutatószámokról, ezek összehasonlításáról tovább kell lépni a hálózatoknál az egyidejűséget is térbelileg követni, leírni képes *vektor*-mutatókra, amelyekkel tehát az összefüggések, hálózatok, kapcsolódások térbeli struktúrája is érzékelhetővé válik. Többnyire azonban ma még ezek a vektor-mutatók nem állnak rendelkezésre az összehasonlításokhoz, tehát különböző országok, országcsoportok ellátottsági mutatószámai mellé ma még nem tudjuk leírni az ugyanezen országok hálózatainak centralizált-ságára, alkalmazkodóképességére, sugarasságára stb. vonatkozó struktúra-mutatószámokat; az ilyen típusú összevetések többnyire verbális szinten maradnak. Országon belül ugyanakkor a térségi összehasonlításokban az utóbbi években folytak kísérletek az ilyen hatásmechanizmusok feltárására és leírására is.

3. A területi, településpolitikai fejlődés logikája és mechanizmusai (makroszint)

Jóllehet a *területi fejlesztéspolitika* sem önálló ágazatként, sem infrastruktúraként általában nem jelenik meg, indokoltnak tartjuk közös kezelésük hangsúlyozását és az infrastruktúra-típusú, illetve az eltérő jegyek megkülönböztetését.

Gazdálkodásra mindig a gazdálkodás tárgyát képező javak szűkössége miatt van szükség. A rendelkezésre álló szabad területek kimerülése már a történelem hajnala óta a kérdés valamilyen szabályozását igényli. (Ellentétben néhány olyan természeti erőforrással, például az ivóvízzel vagy a levegővel, amelynek véges, kimeríthető volta és ezzel a *környezetgazdálkodás* igénye csak az utóbbi időben merült fel.)

A szabályozás intenzitása összefügg a szűkösség mértékével. Sivatagi-félsivatagi körülmények között, ahol az életlehetőségeknek nagyon nyilvánvaló módon az eltartható emberek száma szabja meg a határát, a mély és ezért a talajvízrétegből táplálható területek a legértékesebbek, és ezeket kizárólag a mezőgazdaság használja. A lakóépületek, a település a közelben, de már magasabban, az értéktelenebb területeken alakult ki.

Ott, ahol a termőföld szűkössége kevésbé volt meghatározó, a település és a mezőgazdaság által elfoglalt területnek korántsem ilyen egyértelműek a prioritásai: más településképző szempontok (forgalmi kapu helyzet, kikötési-átkelési lehetőség folyók, öblök partján stb.) domináns szerepre tehetnek szert, mivel az adott helyen az adott funkció biztosítása lényegesen fontosabbá válhat a terület mezőgazdasági felhasználásánál.

A piaci szabályozástól való eltérés: járadék-elv a földértékben

A piacgazdálkodás kialakulása a termékekre, cserejavakra vonatkozóan a *hasznosságukkal* kapcsolatos megfontolásokat általában kívül helyezi a szabályozási folyamaton: jóllehet a vevő számára a "megéri-nem éri meg" mérlegelése részét képezi a vételre vonatkozó döntésnek: mégis, a piac maga a kialakuló *csereérték* segítségével szabályozza önmagát.

Már a klasszikus piacgazdaságban is bizonyos eltérések jelennek meg a földterület értékének a szabályozásában: egyrészt a föld mint természettől létező, de kihasználható jószág, másrészt következésképp az a tény, hogy a legrosszabb, még művelésbe vont földön való gazdálkodás rentabilitását is biztosítani kell, szükségessé tette különböző járadékelvek bevezetését. Ezek tulajdonképpen az aktuális piaci értéktől való eltérítést, a hosszabb időtávra való kihasználást szolgálják, eredetileg a mezőgazdasági termelés biztosítása érdekében.

Az ipari fejlődéssel, az *infrastruktúra-hálózatok kialakulásával*, a városi funkciók sűrűsödésével egyre nőtt az olyan tevékenységek száma és jelentősége, amelyek az általuk igénybe vett területet (és környékét) különböző szempontból felértékelik, használhatóbbá teszik. A területtel való gazdálkodás ezzel végképp kinőtt az egydimenziós – a termőföld biztosítására szolgáló – szabályozásból, *megnőtt a jelentősége a területfelhasználás továbbgyűrűző hatásának mind időben, mind pedig térben*, így a lehetséges térkapcsolatok szerepe, a térszerkezet vizsgálata stb. előtérbe került.

A területgazdálkodás értelmezése

A területgazdálkodás jelentősége tehát nem egyszerűen a területiség figyelembevételében van, hanem a létrejövő hatásokkal való tudatos kalkulációban, *a terület felértékelődésének a kihasználásában*. Ilyen értelemben tehát ha-

sonlítható a tőkével való gazdálkodáshoz, ahol a tőke értékesülésének a szempontja a belső motiváció motorja: ugyanakkor el is különíthető tőle, mert a területgazdálkodás számos szempontja *nem* része a pénzügyi megtérülési számításnak; annál hosszabb távon jelentkezik, és többnyire nem a beruházó birtokába (zsebébe) kerül az így keletkező érték. Azaz a területgazdálkodás egyben a pénzügyi beruházások egyik externális kontrolltevékenysége.

A szocialista tervgazdálkodásban, ahol a tőkepiac nem, vagy csak torz módon működik, szükségképpen a területgazdálkodás nem válhatott a piac ilyen értelmű externális kontrolltevékenységévé sem. Ellenkezőleg, általános a gazdálkodásban a *ráfordítások iránti érzéketlenség* (3), (4) (az intézmények, vállalatok nem piaci racionalitású szempontok, hanem egyéb megfontolások: elvárásokhoz való igazodás, az újraelosztott pénzekből való részesülés reménye stb. alapján döntenek). És ahogy a vállalati termelésben nem alakul ki a piac belső szabályozó rendszere, úgy a területgazdálkodás sem képes belső elvek alapján kialakuló önszabályozásra építeni a tevékenységét, hanem elhatalmasodnak a közvetlen beavatkozással járó "korrekciók". Ezek a korrekciók mindig a központ látóterében és érdekszférájában megjelenő problémák közvetlen megoldására, eltüntetésére irányulnak, de nem hatolnak a probléma gyökeréig, így korrekciójukkal is *fenntartják és erősítik a kialakult struktúrákat*. Ezzel leképzik a kialakult hatalmi struktúrát is, egy feudalizmusból örökölt vármegyerendszerre épülő *hierarchikus tér-struktúra* felhasználásával és erősítésével. A belső kontrollrendszereket kikapcsoló egyközpontú irányításnak a lényegéhez tartozik, hogy legitimációját önmaga hatalmának a kényszeres bizonyításával minduntalan igazolni igyekszik, és hogy ez a kényszerű érdek megelőzi a gazdasági prosperitás racionalitását (hiszen nem ez utóbbi a legitimáció forrása). Mára egyre több tapasztalati tényanyag (és az ellenpéldák hiánya) alapozza meg azt a megállapítást, hogy e hatalmi racionalitású rendszer gazdaságilag az egyszerű újratermelésre sem képes: a preferált pontokon kikényszerített növekedését minduntalan valaminek a rovására, *valaminek a felélésével* tudja csak biztosítani: a fogyasztás, a mezőgazdaság, a külkereskedelmi mérleg, a jövőt megalapozni hivatott új szerkezet kiépítése, a technológiai fejlesztés stb. sorra esnek áldozatul; tőkéletesen leképezve ezzel is a hatalmon lévők rövid távú vélt érdekeltségét, a

meglévő struktúra őrzését, a termelés–elosztás–fogyasztás folyamatnak az elosztás felől való kézben tartását. Az elosztásnak önmagában, az érdekeltségi, prosperitási láncból kiragadva nincsenek más valós szempontjai, mint a hatalmi egyensúly biztosítása: tehát a "most mit élünk fel?" kérdését kell időről időre tisztázni.

Természetes módon ez a logika járja át a területtel kapcsolatos döntéseket is: így "nem jut" semmi a települési piramis aljára, különösen az 1000 főnél kisebb közösségekben élőknek, az ország lakossága 40%-ának: nem "gazdaságos" "nyújtani" számukra óvodát, általános iskolát, boltokat, hivatalt (tanácsot), postai kézbesítést; tömegközlekedést is főleg csak akkor, amikor a munkaerő elszállítandó és visszashállítandó. Látni kell, hogy *nem* csupa olyan következményről van szó, amit a piaci racionalitás feltétlenül megkímélt volna: a hatalmi, elosztási logika azonban még nyersebben, gyorsabban, önkényesebben és kegyetlenebbül akar végezni, és mindenre kiterjedően, mert zavarja a számosság, az egyéniség, a nehezen kontrollálhatóság: az élet.

A 70-es évek elején törvényerőre emelt településpolitika 10 évvel később részleteiben megkapta a kritikáját: sőt, megindult az összegezés, a problémáknak a politikai struktúrára való visszavezetése is, tehát annak beláttatása, hogy nem önmagában a rossz településpolitikai döntések helyett kell jobb szakmai döntéseket hozni, hanem az alapvetően a politikai intézményrendszertől függő, összetartozó kérdéskör csak a teljes rendszer felülvizsgálatának a keretében javítható.

Már magának a tervezésnek mint az "optimális" társadalmi tér megteremtésének az illúziójával is le kell számolni. Szoboszlai (5) rámutat, hogy ez a szakmai felsőbbrendűséget hordozó beállítottság valójában azt kendőzi el, hogy érdekkonfliktusok harca folyik, és hogy az ebbe való beleszólás óhatatlanul politikai állásfoglalás is. Közben valójában gyakran a már meghozott döntések tudományos burokbba töltött legitimálását vállalja fel a tervező. A reális kompromisszumokat felvázoló alternatívák, az alkufolyamatok nyíltabbá tétele az, ami a területi tervezés valódi feladata lehetne, a tényleges folyamatokban azonban nem ez, hanem a szűkösségre hivatkozó központi döntések keresztülvitele és érvényesítése folyt a 70-es évektől immár tudományos köntösbe csomagolva.

4. Területfelhasználás, térszerkezet: két megközelítés

Visszatérve a területtel való foglalkozás logikájához, a továbbiakat illető fontossága miatt külön is irányítsuk rá a figyelmünket a területfelhasználás, illetve a térségfelértékelés említett két, egymástól eltérő megközelítésű szemléletmódjára.

A területfelhasználás áttekintése alkalmas annak ellenőrzésére, hogy a jelent illetően minden területnek van-e funkciója (azaz "ki van-e használva a területi kapacitások"). Jövőre vonatkozó tervek, főként külön készített (pl. ágazati) tervek koordinálása esetében pedig emellett ellenőrizhető, hogy egy területtel csak egyszeresen számoltak-e, vagyis, hogy a jövőtervek egyszeres fedéssel borítják-e a teret.

Anélkül, hogy vitatni akarnánk azt a tényt, hogy erre a koordinatív tevékenységre is szükség van, rá kell mutatni arra is, hogy hiba ezzel befejezettek, lezártak tekinteni a területtel való gazdálkodást. Ugyanakkor világosan kell azt is látni, hogy a területfelhasználást ellenőrző központi tevékenység kiemelése mennyire összhangban van az elmúlt évtizedek *gazdasági tervezésével*, ahol ugyancsak az *elosztás* feladata vált a döntéshozó számára kulcskérdéssé. Mindkét gazdálkodás (tehát a nép-gazdaság egésze, illetve a területgazdálkodás) esetében is levezethető, hogy *az értéktermelés és a fogyasztás*, a működés egyaránt háttérbe szorul akkor, amikor a hatalmi pozíción keresztül *központosítás és újraelosztás* (redistribúció) kerül kiemelésre. Amíg a termelés, az újratermelési folyamat egésze – mintegy önerejéből – folytatódik, addig az elosztási kulcspozíciót kézben tartó hatalom valóban erősíteni képes önmagát: adni, jutalmazni tud, és ezzel híveket szerezni, reményeket fenntartani. A rendszer akkor billen meg, amikor "beérik" a termelés, a fejlesztés elhanyagolása: egyre kevesebb lesz az elosztható jószág. Ráadásul az elosztott javakért küzdő felek egymás közötti harca is éleződik, különböző praktikák szükségesek a források megszerzéséhez (csődállapottal való demonstratív fenyegetés, a jövőbeni forráselosztást is determináló beruházásokba való belekezdés), vagyis az elosztásban való előbbrejutásnak jelentős veszteségei vannak: azaz olyan költségei, amelyek teljes mértékben improduktívak (6). Ennek ellenére a jelszó továbbra is a nullösszegű játszma ("azt lehet elosztani, amit megtermeltünk"), és a felelősség a válságért látszólag azé, aki "nem termelt eleget". A valóságban az elosztáscentrikus

hatalomgyakorlás kitermeli az egymás rovására történő vetélkedést, és nem vezet gyarapodáshoz.

Ennek a gazdálkodási szemléletnek a pontos megfelelője a területfelhasználási kontroll túlhangsúlyozása, a meglévő terület mint véges érték elosztása a jelentkezők között, a terület értékének statikus, egy időpontra vetített szemlélete, ezen értékeknek egyetlen dimenzióban, a legegyszerűbb skalár mutatókkal, a jól mérhető extenzív négyzetméterrel való mérése. De ebbe a folyamatba illeszkedik az infrastruktúra és a szolgáltatások hasonlóan kizárólag skalár mutatószámokkal: km-rel, db-bal, m²-rel, tonnával történő minősítése is! (7).

Mi az alternatíva? Nyilvánvaló, hogy egy adott rosszal szemben nem egyetlen helyes megoldás képzelhető el: itt mégis az általános logikai, szemléleti antitézist fejtjük ki.

Ha az elosztási logika jellemző jegyeiként a *statikus* szemléletet, a nulla (sőt *negatív*) *összegű játszmat*, azaz az *egymás rovására történő előbbrejutást* emeltük ki, akkor most elsősorban ezek meghaladását kell megcélozni: a dinamikus szemléletet, az időbeli folyamatokra való építkezést, a kooperatív (pozitív összegű) játszmák lehetőségét kell keresni.

Esetünkben egy kínáló megoldás az elosztási folyamatról az értéktermelési folyamatra áthelyeződő szabályozói figyelem: ami általában a termelés vonatkozásában a piaci játékter elismerését és annak szabályozását jelenti.

A területi folyamatokra adaptálva ez az elv egyrészt a földterület piacon történő megmértetését, a telekár, területérték következetes, tehát mindenkire vonatkozó elterjedését, ezáltal a területbe bevitt érték orientáló szerepének az érvényre jutását jelenti. De nem csupán ezt! Ezzel összefüggő, de ugyanilyen fontos kérdés az, hogy a véges terület területfelhasználási típusú ellenőrzésén túl, a terület értékén (egyelőre pénzben kifejezhető értékén) keresztül egy, a terület minőségét is kifejező, közvetítő tartalmi elem kerül be a számításokba: és ezzel a területfelhasználási elemek közötti kapcsolatrendszer is, ha nem is közvetlenül, de a területfelértékelő hatásán át érvényre jut. A folyamat kalkulálhatóvá és egyben ezen keresztül is szabályozhatóvá (részben önszabályozóvá) válik. Először is azt tartjuk tehát, hogy világossá válik, hogy:

- létezik egy helyzeti, ellátottsági, hálózati, strukturális, kapcsolati hatásokból következő területfelértékelő hatás,

- ez a terület piaci értékén keresztül érvényre jut, és szabályozási, visszacsatolási folyamat alapjává válik,
- ezzel az elosztási logikát képviselő területfelhasználási típusú ellenőrzésén túl érvényre juttatható egy prosperitási szempontokat tükröző térszerkezeti kontroll is.

5. Hatásösszefüggések, hatáslánc

A térkapcsolatok sokrétűsége egy hierarchikus hatalmi struktúrában látszólag kifejezetten káros. Az elosztási típusú hatalom ugyanis akkor teljesebb, ha nincs belső kooperáció és minden résztvevő kizárólag a felsőbb hierarchia felé tekint, onnan vár megoldást. Utaltunk rá (és Ruzsányi (8) gráfelméleti eszközökkel is elemzi), hogy az ilyen rendszer is képes a belső hatalmi stabilitást fenntartani, egészen addig, amíg van felélhető tartaléka. Amikor ez elfogy, a rendszer egésze omlik össze.

A sokrétű térkapcsolatok mint edényrendszer és mint ezt kitöltő tartalom (hatások, forgalom, információcseré stb.) a rendszer egészét teszik adaptívvá, fejlődőképessé, ezáltal hosszabb életűvé. Míg ugyanis a kisszámú kapcsolat csak kevésszámú útpályát tesz lehetővé, így adott anyagforráshoz mindig ugyanaz az információ társul (a kapcsolati kötelékek merevek), addig a sokrétű, ezért választási lehetőséggel bíró kapcsolati háló mindig lehetővé teszi ugyanazon forrásaihoz is új információ társítását, és ezáltal új, változatos eredmények jöhetnek létre. Jóllehet, ez a véletlenszerű lehetőségbővülés főleg kapcsolatok is nagy számban tartalmaz, de az ilyen típusú bőség elsősorban információpazarló – szemben a hierarchikus rendszerbeni információtakarékos, de anyagpazarló folyamatokkal.

Az információpazarló rendszer tulajdonképpen megfelel korunk műszaki kultúrájának is, aminek a jelképe a számítógép. A gép, amely az előre kiagyalt legjobb egyetlen, optimális megoldás helyett a végigpróbálgatás, a teljes permutáció útját választja, végül is hatékonyan: e hatékonyság záloga a gyorsaság, az információáramlás sebessége. A felhasználó feladata is megváltozik ezzel, mert nem az a feladat, hogy az egyetlen kiagyalt út betartását ellenőrizze, hanem az, hogy a nagyszámú információ terét a megjelenítés előtt szűkítse: eldobassa a géppel a feleslegeseket, és a felhasználói szempontból racionálisat engedje csupán anyagi folyamattá (a számítógép esetében kinyomtatott táblázattá) rendeződni.

Ezzel analóg módon a területgazdálkodási feladat is a legjobb megoldás kiagyálása és keresztülvitele helyett szükségképpen nagyszámú megoldás létrejöttének az információ jelenlétével történő támogatása kell, hogy legyen (ahol nem csupán statisztikai adatokat kell információn értenünk, hanem az érdekek, szak tudás, akarat és készség jelenlétét is), míg az ellenőrzés itt sem irányulhat a nem is követhetően nagyszámú, helyi műhelymunka számítási kérdéseire, hanem a létrejövő eredményt kell makroszintű kontroll-szempontokkal ütköztetni.

6. Környezetgazdálkodás–területgazdálkodás

Az információgazdag, de anyagtakarékos rendszerszervezés nem csupán a korszerű *technikai* szemléletnek felel meg, de egybe vág a természetről, az evolúcióról alkotott mai képünkkel is. A szabadverseny piac eszméje teljesen analóg volt Darwin fejlődésképével, a létért folyó harc elvével. A mai ökológiai rendszer- és egyensúlyfelfogás mindezen adaptáció és fejlődés létrejötte mögött felfedezte a hihetetlenül nagyszámú mikroszintű genetikai információ társulását, a változatok állandó keletkezését – miközben e változatok pusztulása nem ezen a szinten, hanem a lét "makro"-szintjén dől el: legalább az egyed szintjén –, de néha populációs szinten igazolva vissza az életképességet vagy az életképtelenséget.

Az emberi szempontok beillesztése az ökológiai rendszerek fejlődésébe: ez egyszerűsítve, az itt nem tárgyalt környezetgazdálkodás általánosan értelmezett feladata. (A beilleszkedés természetesen itt is logikai szinten, a szemléleti séma szintjén kezdődik, és nem korlátozható egy-egy szűk mennyiségi feladatra: nevezetesen, hogy "mennyit lehet kitermelni", vagy "mennyit lehet kibocsátani" x vagy y anyagból. Ebbe az általános környezetgazdálkodási feladatba illeszkedik be a fentieknek megfelelő értelmezésben a földterülettel mint a környezet egyik elemével való gazdálkodás is (mint ahogy egy más kitekintésben idekapcsolódik az épített emberi környezettel mint a környezetgazdálkodás egy másik – bár részben, a különböző hálózatok esetében a fentiekkel átfedő – elemével való gazdálkodás is).

7. Összefoglalás

A fenti, inkább gondolkodási folyamatokat elindítani szándékozó, mintsem lezárt írásműnek tekinthető dolgozat a területgazdálkodásban várható szemléleti váltás általános elveit igye-

kezett kitapogatni. A területgazdálkodás tárgyakként *felületeket* és ezeken megjelenő struktúrákat, *kapcsolatokat* egyaránt értelmezve, eltolódást várunk a "felület"-gazdálkodástól a "kapcsolat"-gazdálkodás felé.

A dolgozat a területfelhasználási típusú, mindenekelőtt a felület mennyiségi elosztását kontrolláló feladatmegfogalmazást általában is a *redisztributív* – elosztási kérdésekre koncentráció – gazdálkodási logika részének tekinti, és szembeállítja vele a *tranzitív* – prosperitást elősegítő – logikát. Túllépve azonban a kérdés "piaci-nem piaci", vagyis kizárólagosan gazdasági beállításon, a leírás igyekszik a kérdés általánosabb, paradigmatis megfogalmazását keresni: így a redisztributív, önfelálló, hierarchikus, statikus, merev rendszernek a legáltaláno-

sabb antitéziseit keresi a geometriai, a technikai és a természeti rendszerekben is.

Mindezek alapján a dolgozat a *területgazdálkodást* a környezetgazdálkodás egy részének, elemének tekintve, egy információgazdag, nagy változatosságot produkáló, központilag nem kontrollált, lokális ötlettérből kívánja információval ellátni. A kialakuló folyamatok belső kontrolljának a tevékenységek valóságos funkciói során kell érvényre jutniok, egy energia- és anyagtakarékos (erre nézve önszabályozó) tényleges tevékenységi mezőben, míg a teljes rendszert központilag néhány makrojellemző megfigyelésével lehet külső (központi) megfigyelés alatt tartani. Ez utóbbi tevékenység alkotja a területgazdálkodás meghatározandó központi feladatait.

Hivatkozások

- (1) Csernok, A. – Ehrlich, É. – Szilágyi, Gy.: Infrastruktúra – korok és országok. Kossuth, Budapest, 1975.
- (2) Csizmadia Magdolna: Az infrastruktúra nemzetközi kvantitatív vizsgálata az 1980-as évekre. Kézirat, Budapest, 1987.
- (3) Fleischer Tamás: Infrastruktúra-fejlesztési csapdák. Közgazdasági Szemle, 1986/2.
- (4) Miklóssy Endre dolgozta fel újabban területgazdálkodási vonatkozásban ezt a mechanizmust Kornai tételeinek alkalmazásával. Lásd Miklóssy Endre: Regionális elmaradottság és a szocialista nemzetgazdaság. OTKA pályázat VÁTI Budapest, 1988.
- (5) Szoboszlai György: A várostervezés társadalmi konfliktusai. In: A városi társadalom és a tervezés. TIT Demográfiai–szociológiai füzetek Budapest, 1982.
- (6) Fleischer Tamás: Gazdaságtalansági számítások. Delta–Impulzus, 1988. okt. 8.
- (7) Benyó Bertalan megállapítása
- (8) Ruzsányi Tivadar: Tiltott dimenziók. Valóság, 1989. június

TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS

1990-2

A Belügyminisztérium Terület- és Településfejlesztési Főosztályának
a támogatásával kiadja a Városépítési Tudományos és Tervező Intézet

TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS

'90/2